

β'.) στὰ ἰδιοπρόφερτα, ποὺ σκηματίζεται δηλ. ὁ φραγμός τους ὁλότελα στὰ ἴδια στοματήσια κατατόπια (Φιλην. Γραμ. § 136):

$\beta + \varphi > \beta + \chi$: bouffa > βόχα.

$\beta + \varphi > \beta + \theta$: βλασφημῶ > βλασθημῶ > (σθ > στ) βλαστημῶ.

$\varphi + \beta > \varphi + \gamma$: φλέβα > φλέγα, φοβοῦμαι > φογοῦμαι.

$\pi + \mu > \pi + \nu$: (φλόμος) σπλόμος > σπλόνος, Πάτιμο > Πάτινο.

$\gamma + \chi > \gamma + \varphi$: γλείχω > γλείφω, γλι(γ)χός > γλιφός.

γ'.) στὰ ὁμοιοπρόφερτα, ποὺ προφέρουνται δηλ. μὲ τὰ ἴδια πάνου-κάτου στοματήσια ὄργανα (Φιλην. Γραμ. § 135):

$\pi + \beta > \pi + \gamma$: περβόλι > περγόλι.

$\pi + \varphi > \pi + \chi$: (ἄποπτος) ἀπόφτι > ἀπόχτι (Καρδάμυλα) ἀψηφῶ > ἀψηχῶ.

$\pi + \varphi > \pi + \chi$: ἀσπόφυλλας > ἀσπόθυλλας (Νικαριά).

$\tau + \theta > \tau + \chi$: ξεστήθου > ξεστήχου.

$\gamma (=n \text{ final } \text{μυτόπνοο}) + \mu > \gamma + \beta$: γαγγάμη > γαγγάβα.

Τὰ παραδείγματα ἀφτὰ εἶναι ξεσηκωμένα ἀπὸ βιβλίο ποὺ ἐτοιμάζω : «Τὸ ξέμμοιασμα καὶ τὸ παρὰμμοιασμα στὴν Ἑλληνική», μὲ νέα ὁλωσδιόλου ἀποψη καὶ μὲ πολὺ διαφέρο.

ΑΘΗΝΑ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΒΙΒΛΙΑ. (*)

27

Ὁ κακὸς δαίμονας τῶν ἀπολυταρχικῶν ἡγεμόνων, θὰ εἶνε πάντα ὁ Βενιζέλος. Ἄν ὁ Μακιαβέλης ἐξοῦσε στὴν ἐποχὴ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδας, θὰ ἐτροποποιοῦσε τὰ συμπεράσματά του στὸν Ἡγεμόνα του.

28

Πολλοὶ ἀλλάζουν ιδέες ἀπὸ μόδα· ἐλάχιστοι ὅμως ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη.

29

Ξέχασε τὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ ἐκεῖνος.

30

Μὴν τρέχεις πίσω ἀπ' τὴ δόξα γιὰ νὰ ρθεῖ ἐκεῖνη νὰ σὲ βρεῖ ὅπου κι ἂν βρίσκεσαι.. στὴν ἐρημιὰ σου. Κι ὅταν ἀκόμα ἔρθει, δέξου τὴν μὲ δυσπιστία, ὅπως δέχεσαι μιὰ γυναῖκα. Εἶνε τὸ μόνο ἀντιφάρμακο ἐναντίον τῆς πικρίας στὴ ζωὴ.

31

Ἐπῆρχεν ἓνας συγγραφεὺς στὴ Γερμανία πλούσιος καὶ κοσμικός, ποὺ οἱ κριτικοὶ τῆς μόδας τὸν εἶχαν ἀνεβάσει σὲ θεώρατα ὕψη καὶ τὸν ἔφερναν διαρκῶς ἀντιμέτωπο στὸ Νοβαλὶς.

Ὁ Νοβαλὶς, ποὺ εἶχε συναίσθηση τῆς ἀξίας του καὶ τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἀντιπάλου του ἐνοιθε μιὰν ἀπερίγραφη ἀπογοήτευση γιὰ τὴν ἀδικίαν ποὺ τοῦ ἐγινόταν. Εἶταν τόσο ἄρρωστος!...

Ὅμως ποῖος θυμᾶται σήμερον τὸν πλούσιον καὶ κοσμικὸν συγγραφεὴ; κι ἂν τὸν ἀναφέρουν οἱ γραμματολογίαι, τὸν ἀναφέρουν ἴσα-ἴσα χάρις στὸ Νοβαλὶς, γιὰ νὰ καυτηριάσουν τὸ γεγονός.

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου σελίδα 31 τοῦ προηγούμενου φυλλαδίου (ἀρ. 40).

Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἐπῆρε πρὲς τοῦ εἶδῃσι ἀπὸ τὴν ἑλληνική, τὴν κλασικὴ τέχνη. Κι οὔτε θὰ εἶταν δυνατόν νάπασχολήσει τέτοιο πρόβλημα ἕναν ποιητὴ ποῦ εἶπε σὲ κάποιον ἄρθρον τοῦ πῶς ὁ «Ζητιάωνος» τοῦ Καρκαβίτσα στέκεται πῶς κοντὰ στὴν ἀρχαία τραγωδία ἀπὸ τὴν «Ἱφιγένεια» τοῦ Μορεᾶς.

Στὸ ἴδιο τοῦ ἄρθρου μᾶς δίνει παστρικά καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ τοῦ «πιστεύω» κρίνοντας τὰ δῆθεν σονέττα τοῦ Ἑρμοῦ. Ἰδοὺ αὐτό:

«Καὶ ὅμως ὁ ποιητὴς τῆς «Ζωῆς» (ὁ Ἑρμῶνας δηλαδὴ) ξέρεῖ τὴ γλῶσσα τοῦ καὶ
 » προσπαθεῖ νὰ τὴν ξέρεῖ μὲ τὴ συνειδηση καὶ μὲ τὴν ἐντέλεια τοῦ τεχνίτη. Δὲν ἔχω νὰ τὴν
 » κατηγορήσω ἐδῶ γιὰ τὰ σπάνια καὶ τ' ἀσυνήθιστα ὀνόματα ποῦ μεταχειρίζεται καὶ σπέρνει
 » ἐδῶ κι ἐκεῖ. Εἶνε σὰ νὰ κατηγοροῦσα τὴν ὁμορφὴν γιὰ τὰ δαχτυλίδια, γιὰ τὰ σκουλαρήκια,
 » γιὰ τὶς καρφίτσες, γιὰ τὰ βραχιόλια τῆς, ποῦ τὰ προμηθεύεται ἀπὸ παντοῦ, κι ἀπὸ τοὺς
 » χρυσοκούς, κι ἀπὸ τὰ ντουλάπια τῆς γιαγιᾶς τῆς, παλαιῖκά κι ἀσυνήθιστα καὶ στολίζει καὶ
 » φορτώνει καὶ παραφορτώνει (sic) μ' αὐτὰ τὸ κάλλος τῆς. Ἡ ὁμορφιά τῆς καὶ χωρὶς αὐτὰ
 » θὰ στέκονταν. Μὰ ἔλα ποῦ ταιριάζουν καὶ τὰ στολίδια αὐτὰ σὺς ὁμορφες' ἡ ὁμορφιά γίνεται
 » πῶς ὁμορφὴ μέσα σ' ἐκεῖνα. Κι ἔπειτα γιὰ νὰ στολίζεται κανεὶς μὲ χρυσαφικά, θὰ πεῖ
 » πῶς ἔχει. Ἀνάλογα κι ὁ ποιητὴς. Καὶ μὲ τὴ φτωχότερη γλῶσσα τὰ καταφέρνει ἐκεῖνος.
 » Ὁ πλοῦτος τοῦ λεξικοῦ, τὰ σπάνια ὀνόματα, τὰ ξεσηθησμένα ἐπίθετα δὲν τοῦ εἶνε
 » πρῶτης χρειᾶς' μὰ τοῦ χρειάζονται' κι ὅσο πῶς πλοῦσια εἶνε ἡ φαντασία τοῦ, τόσο πῶς
 » πολὺ θέλει νὰ θησαυρίσει τὴν τέχνη τοῦ μὲ κεῖνα».

Νά, ὅλο τὸ μυστικὸ, νά, τὸ κλειδὶ τῆς βάρβαρης ποίησης, ποῦ καταδικάζεται σήμερα ἀπὸ τὸ ἀμείλιχτο μέλλον.

Κι ὅ,τι ἔκαναν οἱ ποιητές, οἱ βγαλμένοι ἀπὸ τέτοιες θεωρίες, γιὰ τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπίθετα, τὶς λέξεις, τὴ γλῶσσα, τὸ ἔκαναν καὶ τὸ κάνουν καὶ γιὰ τὶς εἰκόνες, γιὰ τὶς ἰδέες κτλ. «Ἐπῆραν, ἀπ' τὰ ντουλάπια τῆς γιαγιᾶς των, παλαιῖκά καὶ καινουριοκάμωτα καὶ συνηθισμένα καὶ ἀσυνήθιστα καί, καί, καὶ στόλισαν καὶ φόρτωσαν καὶ παραφόρτωσαν μάλιστα μ' αὐτὰ τὴ μοῦσα τους». Κι ἔτσι μᾶς ἔδωκαν μιὰ μοῦσα νεόπλουτη, ξιπασμένη' καλὲ τί λέγω; μιὰ μοῦσα ραστακουέρα.

Δὲν εἴξεραν πῶς ἡ Μοῦσα, ὅπως ἡ ἀληθινὴ ἀρχόντισσα, ἡ ἀληθινὴ ἀριστοκρατίσσα, ξέρεῖ νὰ δείχνει τὴν ὁμορφίαν τῆς σεμνῇ, ἀληθῇ, ἀπέριττη. Κι ἂν τὴ στολίζει κάπου-κάπου, τὴ στολίζει μ' ἑνα-δύο τὸ πολὺ στολίδια εὐγενικά.

Νά, ποῦ βρίσκεται ὅλη ἡ διαφορὰ μας μὲ τὴ χθесινὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τὴν ποίηση' καὶ νὰ γιατί ἀπὸ τέτοιους ποιητὲς εἶνε χίλιες φορὲς ἀνώτεροι κι ὁ Σολωμὸς κι ὁ Βαλαωρίτης κι ὁ Κρυσταλλῆς. Γιατὶ ὅλ' αὐτοί, χωρὶς ν' ἀγγίξουν βέβαια τὸ ὑψηλότερο ἰδεώδες τῆς τέχνης, ποῦ μόλις σήμερα ἀντικρῶνουν μερικοί, δὲν εἶταν τοῦλάχιστον παραφορτωμένοι, νεοπλουτικοί. Μὰ ὁ ἕνας θέλησε τὴ μοῦσα τοῦ θρησκορωμαντικῆ, μυστικιστικῆ κι ἔτσι τὴν ἐκράτησεν ὥς τὸ τέλος, ὁ ἄλλος ἀρματωλίτικη κι ὁ τρίτος ζωγραφικὴ, χωριάτισσα. Ἀπὸ τὸ ἔργο ὅλων αὐτῶν βγαίνει μιὰ γραμμὴ ἀρκετὰ σταθερὰ σχεδιασμένη. Ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν παραφορτωμένων καὶ τῶν νεοπλουτικῶν δὲ βγαίνει καμμιὰ γραμμὴ.

Κι ἂν μοῦ ποῦν — ὅπως μοῦ τὸ εἶπεν ἕνας τους — πῶς αὐτὸ εἶνε ὁμορφιά θὰ τοὺς ἀπαντήσω τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν τέτοιαν ἀντίληψη τῆς ὁμορφιάς. Μήπως κι ὁ Ματσούκας δὲν ἔχει τὴ δική του ἀντίληψη κι αὐτός;

Καὶ ἄλλοι πέσανε θύματα μιᾶς τέτοιας ἀντίληψης γιὰ τὴν τέχνη, ποῦ εἶχαν πολὺ γερότερα ποιητικὰ κότσια. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ ἰδεῖ μερικοὺς ρωμαντικοὺς καὶ παρνασσικοὺς τῆς Γαλλίας. Ὅμως αὐτοὶ εἶνε πολὺ κοντὰ μας κι ἡ μόδα ποῦ τοὺς ἀνέβασε στὰ μεσουράνια τοὺς σσεπάει ἀκόμα πολλὲς ἀσχημίες. Ἄς κοιτάξουν καλλίτερα λίγο μακρότερα τὸ Θεόφιλο δὲ Βιῶ (1590-1626) ποῦ οἱ σύγχρονοί του τὸν ἔλεγαν μεγάλο ποιητὴ, ἐνῶ σήμερα μόλις ξέρουν στὴ Γαλλία τὸνομά του, γιατί τὸ ξανάφερε στὴν ἐπιφάνεια ὁ Σαιντ Μπρέ. Οἱ

ξένοι οὔτε τὸν ξέρουν, οὔτε θὰ τὸν μάθουν. Ἐγὼ τὸν ξέρω. Θὰ τὸν παρουσιάσω μιὰ μέρα στοὺς «Μικροὺς Περιπάτους» μου γιὰ νὰ ἰδοῦμε μὲ ποιоὺς δικоὺς μας μοιάζει.

34

Νά, κι ἄλλη μετάφραση τῆς «Τρικυμίας» τοῦ Σαίξπηρ, φτιασμένη ἀπὸ ἄλλον Κερκυραῖο λόγιο, τὸν κ. Θεοτόκη ποὺ μᾶς δίνει τὸ εὐσυνείδητο περιοδικὸ τῆς Ἀλεξανδρείας: Τὰ «Γράμματα».

Δὲν ἔφταναν ἄραγε ἡ μετάφραση τοῦ Πολυλά; Παραδέχομαι, ἔστω! πὼς αὐτὴ εἶνε πιστότερη ἀπὸ τὴν παλιά. Καὶ τί βγῆκε μὲ τοῦτο; Δὲ φτάνει τὸ κακὸ ποὺ ἔκανε στὴ φιλολογία μας ἡ πρώτη, ἔρχεται νὰ τὸ δευτερώσει κι ἡ δεύτερη;

Γιατὶ δὲ μεταφράζει Μίλτωνα ἢ Ρακίνα ἢ τὴν Αἰνείαδα τοῦ Βιργιλίου λ.χ. ὁ κ. Θεοτόκης; Δὲ θὰ τοῦ ἀρέσουν φαίνεται. Κρίμα!

Ἐξέχασα ὅμως πὼς μὲ τὴ γλῶσσα του, τῶν χρυσικῶν καὶ τῆς ντουλάπας τῆς γιαιᾶς του κι αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ μεταφράσει βέβαια οὔτε Μίλωνα, οὔτε Ρακίνα, οὔτε Αἰνείαδα.

35

Δίνω ἐδῶ ἔτσι γιὰ διασκέδαση, λίγο ἀπ' τὸ λεξιλόγιο δύο ποιητῶν: Ἐνὸς Ἑλλήνα κι ἑνὸς Ρωμοῦ. Τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου καὶ τοῦ Κώστα Θεοτόκη:

Κάλβος:

Μνημοσύνη — ἐλικωνιάδα — ἐλικώνια — ἀμάργαρος — Πιερίδες — Αὐσονία — Παρνάσιες κόρες — Λύσιον φύλλον — ἀμαλθεῖον — αἰόλιον φύσημα — Ἰόνιον κῦμα — ἰόνιοι ξέφυροι — Κυθερεία — ἐσπέριον ἄστρον — τῶν χρυσῶν κίτρων — τὸ ἀθάνατον μέτρον — μελανόπτερα σύννεφα — κυκλοδιώκτος — ροδόπελος κόρη — πρόνοος φύσις — δακρυχέουσα — χάρις λητογενέος — μελίφρονον, ὑακίνθινον στέμμα — λιγύφθογγος — αἰσθήσεις ὑψηλονόους — λαμπαδηφόρος — οἱ κύκλοι τῶν οὐρανῶν — γηγενέων δρακόντων — σίμβλα — ἀγλαὸς — ὑψηλοκάρηνος — λυαῖος — θρέπτειρα γῆ — νουτέτημα — ἀέννα — τοῦ κισσοῦ τ' ἀτρέμητα φύλλα — ποσειδώνεια κύματα — ἐνθεα ἔπη — μόρσιμος ὕπνος — καστάλιος κύκνος — ἀφθάρτων κλάδων — χρυσοβλέφαρος — σάνδαλα χρυσοδετα — τὴν στροφὴν τὴν Λέσβιον — ξεφύρια πνεύματα — σιδηροχάρμης Ἀρης — τὰ αἰγαῖα νερά — ἀθέριστα ἄνθη — ὑμνητικὸν καὶ αἰώνιον — χαρμόσυνον κρατῆρα — δροσόεντα ρόδα κ.τ.λ.

Θεοτόκης:

Μ' ἐλῖας ζαῖρα μουτεμένην — στὸ φύγι — κουναρεῖ — καὶ κακοειδὴ ἡ κεφάλαι — ἡ πλαγαριά — πόλλαινέ τα — μούρτζινο — φλίκουρα — ἀναπελλιέται — ἀφαντασιές — λεβδίζοντας τὸ τζιρουνένιο ἄξονι — βυξανταριές — βεδουρία — σκάθρες καβαλλαρέων — στριζέι — μουσουδι — ἀναγκριτσιάζουν — νυσάνια — βουρλίδες — τῶν ζωντηριῶν ἡ ζήτεια — ἀλόγες — βροχερὲς — βράχλα — καὶ κρητικὸ ταρκάσι — ἀπεικὸ — ἀμμοῦδες — σιδεροτορκαμένους — ὀγνήστρες — σκουλοῦδια — ἡ ἀράτα — πλημουδίζουν — τὰ βαρκὰ — σμουλιά — σκάρφη ἀψιά, κι ἀσκέλλα — διάσσοντας — κοντυλάω — ἀρθοῦνι — βοστέροι — κλημποῦρι — σπρόπολη — φλουτιές — κιβέρτι — γεμονιάδες — γρουψασμένος — μανούσια — φλαστοὺς — μουρνούνα — μελικέτια — βόστερας — βόθυνας κ.τ.λ.

Ἐπῆρα δύο ἀντιπροσώπους δύο ὑπερβολικὰ ἀντιθέτων τάσεων γιὰ νὰ δείξω ποῦ γύρευε νὰ μᾶς φέρει ἡ μιὰ καὶ ποῦ γυρεύει νὰ μᾶς φέρει ἡ ἄλλη. Τοῦτο μόνο πρέπει νὰ σημειωθεῖ περαστικά, πὼς τὶς λέξεις τοῦ Κάλβου μπορεῖ νὰ τὶς ἀνεχθεῖ μιὰ χαρὰ ἡ γλῶσσα μας, ὅταν παρουν τὸ δικό της τύπο:

Λύσιον φύλλον	(γράφει καὶ πρόφερε):	λύσιο φύλλο.
μελανόπτερα	» » »	» μελανόφτερα.
κυκλοδιώκτος	» » »	κυκλοδιώχτος.
αἰσθήσεις ὑψηλονόους	» » »	ὑψηλόνους αἰσθήσεις.
πρόνοος φύσις	» » »	πρόνοη φύση.
στὴν στροφὴν τὴν Λέσβιον	» » »	τὴ Λέσβια στροφή κ.τ.λ.

Ὅσο γιὰ τὸ συμπέρασμα πιά, ἀφίνω νὰ τὸ βγάλει ὁ καθένας μονάχος του.

36

Τόσο νοιώθουν μερικοί από κλασική τέχνη ὥστε σοῦ λένε πῶς ὁ Ἑρηντιά εἶνε κλασικός.

Τὸ εἶπα κι ἄλλου καὶ τὸ ξαναλέω πῶς ἡ κλασικὴ τέχνη διακρίνεται πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ ἀπέριττο καὶ τὸ ἀπροσποίητό της. Ἡ ἐπιτήδεψη κι ἂν ὑπάρχει δὲν πρέπει οὔτε κἂν νὰ μαντεύεται. Τὰ σοννέτα τοῦ Ἑρηντιά εἶνε πνιγμένα ἀπὸ τὴν ἐκζήτηση σὲ ὀνόματα, ἐπίθετα, λέξεις, (ιδέες δὲ λέω γιατί δὲν ἔχει).

Σὲ κάποιον παλιό μου ἄρθρο στὴν ἐφημερίδα «Ἑθνος» τὸν εἶχα συγκρίνει μὲ τὸ Γουσταῦ Μορώ, τὸ γνωστὸ ζωγράφου. Κι οἱ δύο τοὺς μεθοῦν ἀπὸ τὰ ἐκπληκτικὰ χρώματα, τὰ μεθυστικά καὶ προπάντων τὰ κόκκινα. Ἀπ' αὐτὸ ὁ Ἑρηντιά προδίδει τὴν καταγωγή του· πῶς εἶνε δηλαδὴ ἀπόγονος τῶν Τορεαντόρ.

Μόνο μ' ἓνα σοννέτο του (ἀρθ. 1) «τὸ Γιδάρη» τόν, πλησιάζει κάπως τὴν ἄλεξαν-τρηνή τέχνη. Μὰ ὡς αὐτοῦ. Νά, τὸ σοννέτο :

Ο ΓΙΔΑΡΗΣ

Μὴν ἀκλουθᾶς τοῦ ἀμέρωτου τράγου, βοσκέ, τοὺς πῆδους,
μὲς στὸ φαράγγι τὸ ἄχαρο. Στὰ πλάγια τοῦ Μενάλου,
ὅπου ἐξορία μᾶς ἔκανε ξανά τὸ καλοκαίρι,
ἡ νύχτα φτάνει γλίσωρα κι ἡ ἐλπίδα σου εἶνε μάταια.
Θέλεις ; Ἄς μείνομε ἐδῶ πιά ! Σῦκα, κρασί δὲ λείπουν.
Θενά προσμείνω στὸ ἄσυλο τ' ὀλάγριο μὲ τὴ μέρα.
Μὰ μίλα, ὦ Μνάσυλε, σιγά, γιατί οἱ Θεοὶ εἶνε ὀλοῦθε.
Ἡ Ἐκάτη μὲ τὸ οὐράνιο της μᾶς ἀντικρύζει βλέμμα.
Ἡ τρύπα ἐκεῖνη ἡ ἰσκιερὴ εἶν' ἡ σπηλιὰ τοῦ πάει,
τῶν ὑψωμάτων ὁ ἀγαθὸς ὁ δαίμονας, ὁ Φαῦνος.
Ἴσως ἂν δὲν τὸν σκιάζομε θενά προβάλει ἕξφνου.
Ἄκου, σφυρίζουν τὸν αὐλὸ τὰ χεῖλη του... Αὐτὸς εἶνε !
Στὰ κέρατά του δένονται οἱ ἀχτίδες, καὶ στὸ φῶς τοὺς,
γιὰ ιδές, πῶς τὰ κασιόγια του τὰ κάνει καὶ χορεύουν.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς στὰ ἑλληνικὰ κερδίζει περισσότερο γιατί εἶνε κάπως ξαλαφρωμένο ἀπ' τὰ ἐξεζητημένα ἐπίθετα καὶ τὰ ρέστα. Ὅμως ἔστω ! Δὲν ἔχει νὰ μᾶς δείξει ὁ Ἑρηντιά ἓνα δεῦτερο τέτοιο. Λησμονήσα ὅμως πῶς ὁ πιστὸς του μαθητὴς ὁ Ἑρμονας, ἴσως νὰ ἔχει κι αὐτὸς ἄλλο ἓνα. Κι ἔτσι ἓνα καὶ ἓνα μᾶς κάνουν δύο.

37

Μπορῶ νὰ συμπαθῶσ ἀκόμα τὴ μανία ἐκείνων ποὺ ἐπιμένουν νὰ γράφουν σοννέτα, ὅταν τὰ φτιάχνουν καθὼς ἀπαιτεῖ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς παρακμῆς. Μὰ νὰ κάθεται κανεὶς νὰ φτιάχνει σοννέτο ἀκανόνιστο καὶ μάλιστα ἀναμοιοκατάληχτο, αὐτὸ πιά εἶνε ἀπὸ τ' ἄγραφα. Ποιὸς ὁ λόγος ; Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ἔχει τότε δύο τετράστιχα καὶ δύο τρίστιχα, ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἔχει δύο τρίστιχα καὶ δύο τετράστιχα λ.χ. Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ἔχει δεκατέσσερες στίχους, ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἔχει δώδεκα ἢ δεκάξι ;

Καὶ ὅμως ὁ Ἑρμονας νομίζει πῶς ἔκανε σπανδαία ἐφεύρεση. Κι οἱ θαυμαστάδες του τὸ νομίζουν κι αὐτοί. Ἐγὼ δὲν τὸ νομίζω.

38

Ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν τέχνη τοῦ Ἑρμονα δείχεται κι ἀπ' τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμο ποὺ διάλεξε, περιφρονῶντας τὸ ὠραῖο του ὄνομα, τὸ τόσο ἑλληνικόν : Βλαστός. Ἴσως τῷ κανεν ὅμως γιὰ νὰ μοιάσει καὶ σ' αὐτὸ λιγάκι μὲ τὸ Γάλλο δάσκαλό του· στὰ πρῶτα δηλαδὴ τοῦ ὀνόματός του : Ε ρ — Μόνο στὸ πνεῦμα δὲν ἔμοιασε γιατί τὸ ἓνα πέρνει δασεῖα καὶ τὸ ἄλλο ψιλή (sic).

39

Τὰ μόνα σοννέτα τοῦ Μαβίλη, ποὺ δὲν προδίδουν τὴν κουραστικὴ ἐπιτήδεψη καὶ τὸ μανιερισμὸ τοῦ ποιητῆ τοὺς εἶνε ἡ Λήθη καὶ τὸ Μούχρωμα. Φαίνονται σχεδὸν σὰ νὰ βγῇ καν

αυθόρμητα. Ἡ εὐγενική τους διάθεση μᾶς κάνει καὶ δὲν προσέχομε τὴν ἀπαίσια γλῶσσα τους. (Γιατὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Μαβίλης εἶνε καὶ ἐκείνη «τῶν χρυσικῶν καὶ τῆς ντουλάπας τῆς γιαγιάς»).

Ἦ «Ὁλα τ' ἄλλα του εἶνε Ἑρεντιανά καὶ ἔχουν τὰ ἴδια καὶ περισσότερα λάθη ἀπὸ τὰ σοννέτα τοῦ Ἑρεντιά. Ἄς πάρουμε λ.χ. τὴν «Καλλιπάτειρα»

Ἐρχόντισσα Ροδίτισσα πῶς μπῆκες;
Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
ἐδῶθε».

Ἐκεῖνο τὸ «μπῆκες» τὸ ἄξαφνο γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὶς ρίμες Ὀλυμπιονῆκες, Ἐλανοοδίκες, ἀντρίκες σοῦ μπαίνει σὰν κουνούπι στὸ μάτι σου... Κι ὕστερα πῶς νὰ διαβάσεις παρακάτω μὲ πονόματο;

Κι ὕστερα αὐτὴ ἡ μέθοδος νὰ ξεσηκώνουν ἓνα κομμάτι ἀρχαίου κειμένου ἱστορικό, μυθολογικό, καὶ νὰ τὸ στρυμώνουν γιὰ νὰ χωρέσει σὲ λίγους δυστυχημένους στίχους, ποῦ δουλεύουν δύο καὶ τρία χρόνια γιὰ νὰ τοὺς στολίσουν μὲ λίγες θιαμαστὲς ψυχὲς καὶ τὰ τέτοια, δείχνει τὴν τελεία τους παρανόηση τῆς τέχνης.

Μὰ ὁ Μαβίλης εἶταν μεγάλος πατριώτης καὶ συμπαθὴς διλετάντης. Ἄφησε καὶ δύο-τρία σοννέτα γιὰ τὴν ἀνθολογία. Εἶνε λοιπὸν ἄξιος τοῦ βαθύτερου μας σεβασμοῦ. Κανεῖς δὲ θὰ τὸν ξεχάσει ποτέ.

Τὸ ἴδιο λέω καὶ γιὰ τὰ σοννέτα τοῦ Γρυπάρη... Εὐτυχῶς ἐκεῖνος δὲ στηρίζε σ' αὐτὰ τὴν ποιητικὴ του ἀξία, τὴν ἀναμφισβήτητη.

Τὰ σοννέτα τοῦ Μαρτζώκη ἔχουν πάλι ἄλλη πηγὴ. Τὰ ἔφερρεν ἀπὸ κάποια ἐρωτοσοσιαλιστικὴ σχολὴ τῆς Ἰταλίας. Τὰ προτιμῶ ὅμως ἀπὸ τ' ἄλλα ἂν καὶ ἀτεχνότερα. Κλείνουν μέσα τους κάτι πρὸ ἀνθρώπινο, πρὸ πονεμένο, ποῦ συγκινεῖ.

Ἀλλὰ ὁ Μαρτζώκης ἄφηκε καὶ κάποιους «Βαρβάρους στίχους».

40

Εἶνε περίεργο καὶ ὅμως βέβαιο. Οἱ πόλεμοι δὲν ἐμπνέουν ποίηση. Τοῦ Ἄνρι Μπατάιγ ἡ «Θεῖα Τραγωδία» (τί ἀξίωση!) ποῦ ἔκανε τόσο θόρυβο, δὲν εἶνε, φεῦ, οὔτε κοινὴ, ἀνθρώπινη τραγωδία. Ὁ φίλος μου καὶ ξεχωριστὸς ποιητὴς Πῶλ Φὸρ ἔγραψε καὶ αὐτὸς πολεμικὰ ποιήματα μὲ τὸν τρόπο ποῦ γράφει τώρα τελευταῖα τὰ ποιήματά του: Πωλφορικά.

Κάπου-κάπου ὅμως κάποια τραγοῦδια τοῦ πολέμου μὲ ἄγνωστες ἐπογραφές, ἄγνωστα ὀνόματα, σὲ λαϊκὰ περιοδικὰ ξεχύνουν κάποια ἀνατριχίλα μὲ τὸν ἀπλό, λαϊκὸ τους τόνο. Κι αὐτὸ μὲ κάνει νὰ πιστέψω πῶς ἴσως μιὰ μέρα τραγουδιστοὺν οἱ πόλεμοι, μὰ ὄχι ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς ποιητὲς.

Οἱ φτιασμένοι ποιητὲς ἔχουν πιά ἀποχτήσει τὴν κεχτημένη τους ταχύτητα — ὁ καθένας γιὰ τὸ ἰδανικό του — καὶ δὲν μποροῦν νὰ γυρίσουν πίσω τους, σὲ μιὰ νέα κατάσταση, ἀπρόοπτη γι' αὐτοὺς, ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος. Ἐπροσπάθησαν νὰ γυρίσουν μερικοί, ὄχι ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, ὄχι γιατί ὁ πόλεμος τοὺς ἐδόνησε κάποια χορδὴ μέσα τους, ἀλλ' ἀπλῶς γιὰ ν' ἀκολουθήσουν τὸ πνεῦμα ποῦ ἐφύσισε. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πολεμικὰ τραγοῦδια τους εἶνε ἀνούσια αὐτοσχεδιάσματα, οἰχτρὲς ρίμες.

Ἀπ' τοὺς δικούς μας μόνον ὁ Γρυπάρης μὲ τὸ γνωστὸ σοννέτο του «Ὁ Ὁρθρος τῶν ψυχῶν» ἔδειξε πῶς μπορεῖ νὰ γραφεῖ καὶ πολεμικὸ τραγοῦδι. Δὲν εἶνε βέβαια αὐτὸ ποῦ ἀπασχολεῖ τὸ πνεῦμα μου στὸ παρὸν βιβλίον. Ὡστόσο εἶνε, ὄχι μόνον ἐπικάριο, ἀλλὰ καὶ ἄξιο τῆς σχολῆς ἡ ὁποία τὸ ἐγέννησε, τῆς παρνασσικῆς καὶ εἰδικώτερης τῆς «Καρδιάς τοῦ Γιαλμαρ» τοῦ δυνατοῦ ποιήματος τοῦ Λεκὸν δὲ Αἰλ, ποῦ τοῦ εἶνε καὶ σὰ μιὰ ἀλαργινὴ ἀπήχηση.

Δὲ βρίσκω ἄσκοπο νὰ τὸ παραθέσω ἐδῶ:

Ο ΟΡΘΡΟΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

Τ' ἀστέρια τρεμοσβύνουνε καὶ ἡ νύχτα εἶνε λίγη
μὲ φῶς χλωμὸ καὶ ἄρρωστο οἱ κάμποι ἀντιφεγγίζουν
καὶ ὁλόγυρά του, ὅπου στραφεῖ, τὸ μάτι του ξαναοίγει,
ἐδῶ κορμιὰ, ἐκεῖ κορμιὰ στρωμένα νὰ μαυρίζουν.

Φίλους κι ἐχθρούς ὁ θάνατος σ' ἓνα τραπέζι σμίγει
 ὅπου τ' ἀγρίμια ἀκάλεστα μὲ πείνα τριγυρίζουν.
 Χαρά στον ὅπου γλύτωσε, χαρά στον ποῦ ἔχει φύγει,
 μὰ ὅσους τὸ βόλι ξέσκισε, κοράκια ξανασκίζουν.

Ἄξαφνα ὀρθὸς ὁ Σαλπικτῆς πηδάει ὁ λαβωμένος.
 Στριγγὴ φωνὴ καὶ σπαραχτὴν ἢ σάλπιγγά του βγάζει
 ποῦ λές τὸν ἴδιο της χαλῶ — κι ὄχι τ' αὐτιά — σπαράζει.

Μὰ δὲν ξυπνάει στ' ὀρθρινὸ κανένας πεθαμένος.
 Μόν' τὰ κοράκια φεύγουνε κοπαδιαστὰ σὰ νᾶνε,
 τὸν πεθαμένων οἱ ψυχὲς ποῦ στὰ οὐράνια πάνε.

Ἀκοῦστε τώρα κι ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὰ λαϊκά, ποῦ σᾶς ἔλεγα πὶὸ ἐπάνω καὶ ποῦ
 ἔπεσε τυχαῖα στὰ χέρια μου γιὰ νὰ τελειώνομε :

ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

(Παραμονὴ Χριστουγέννων)

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ·
 ἂν εἴξερες θενᾶνοιωθες τρομάρα !
 Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες κι ἐσύ.
 Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σάν κατάρρα.

Μοῦ εἶπε ἡ μητέρα πῶς θὰ ρθεῖς, Χριστέ,
 μ' ὄλο ποῦ οὐρλιάζει τοῦ πολέμου ἡ δίνη.
 Ἄχ, ξέρεις τὴν ἀγάπη μου γιὰ σέ,
 τρέμω μὴν τύχει καὶ κακὸ σοῦ γίνει.

Φρονίμεψα ἀπ' τὸν ἄλλο χρόνο πιά
 κι ἀξίζω δῶρα καὶ πολλὰ παιχνίδια.
 Ἄχ, πῆγανέ τα στ' ἄστεγα παιδιὰ,
 ποῦ εἶνε οἱ μικρὲς καρδοῦλες τῶν ξεσκληΐδια.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ·
 ἂν εἴξερες θενᾶνοιωθες τρομάρα !
 Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες κι ἐσύ.
 Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σάν κατάρρα.

Στὴν κλίνη ἐγὼ τὴ ξεστασιά θὰ βρῶ...
 Πάρ' τὴ φωτιά, Χριστέ μου, ἀπὸ τὸ ντζάκι
 καὶ φέρ' τὴν στὸν πατέρα τὸ χρυσό,
 στὰ χαρακώματα, νὰ ξεσταθεῖ λιγάκι.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ.
 Ἄν εἴξερες θενᾶνοιωθες τρομάρα !
 Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες κι ἐσύ.
 Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σάν κατάρρα.

Μεῖνε κοντὰ στὴ μάνα σου, Χριστέ,
 κρύψου στοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ τὸ βάθος,
 παρόμοια τρέλλα τοὺς θνητοὺς ποτὲ
 δὲν ἔπιασε· δὲ νοιῶσαν τέτοιο πάθος.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ·
 Ἄν εἴξερες θενᾶνοιωθες τρομάρα.
 Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες κι ἐσύ.
 Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σάν κατάρρα !

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ὅταν τὸ διάβασα ὁμολογῶ πῶς μοῦ ἔδωκε κάποια συγκίνησι. Περισ-
 σότερη τοῦλάχιστο ἀπ' τὰ πολεμικὰ ποιήματα τῶν γνωστῶν ποιητῶν — δικῶν μας καὶ ξένων.

Ξαναδιαβάζω τὸ παρακάτω сонνέτο: Ὡδάριο στὴ μετástατη τῆς Πανάγνου. (*)

Ἐάν εἰς ἄρμα λαμπρόν, στὰ χρυσομένα
τῶν Ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία
μητέρα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὁποία
ἦσαν ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα,

Τοῦτα βλέπουσα ἡ Γῆ, μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε: — Μαρία,
ποῦ μ' ἀφήνεις ἐδῶ στὴν ἐρημία
ἢ πῶς νὰ ζήσω ἐγὼ χωρὶς ἐσένα;

Εἶπε πολεμικὸς νόμος νὰ σέρνει
πίσω του ὁ νικητὴς τοὺς νικημένους,
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαβαίνει,

Κι ἐμὲ καὶ τοὺς υἱοὺς μου ὑποκειμένους
ἔκαμες, Μαρία, λοιπὸν τυχαίνει
νὰ μᾶς σύρεις αὐτοῦ γλυκὰ δεμένους.

Ὁ ποιητὴς του εἶπε ὁ Φραγκίσκος Κουλούμπης ἀπὸ τὸ Ληξοῦρι τῆς Κεφαλονιάς, ποῦ ἐγεννήθηκε στὸ 1688.

Καὶ συλλογίζομαι:

Τὸ сонνέτο αὐτὸ δείχνει πόσο ὁ ποιητὴς του εἶταν προχωρημένος στὴν ἀντίληψη τῆς ποιητικῆς τέχνης. Εἶν' ἀδύνατο νὰ ὑποθέσει κανεὶς πῶς κοντὰ σ' αὐτὰ δὲν εἶχε γράψει καὶ ἄλλα παρόμοια κομμάτια. Κρίμα ποῦ δὲν τὰ ἔχομε.

Φαντάζεται εὐκόλα κανεὶς πόσο μεγάλη σημασία θὰ εἶχε γιὰ τὴν ποίησίν μας ἓνα ποιητικὸ ἔργο ἀποτελούμενο ἀπὸ ἓναν κάποιον ἀριθμὸ sonnetων σὰν τὸ παραπάνω, γραμμένα ἓναν αἰῶνα πρὶν ἀπ' τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς τότε, ἔχοντας ὑπ' ὄψη του ἓνα παρόμοιο λόγιον ποιητικὸ ἔργο, δὲ θάπεφτε μὲ τὰ μούτρα καὶ ἀποκλειστικὰ στὸ λαογραφικὸ ὕλικό, γιὰ νὰ πάρει ἀπὸ κεῖ τὸ λεχτικὸ του καὶ τὸ ὕφος του. Ὁ Κάλβος πάλι θὰ τὸ συλλογιζόταν ἂν θάπρεπε ν' ἀπομακρυνθεῖ τόσο πολὺ ἀπὸ τὴ γραμματικὴ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, κατασκευάζοντας μιὰ γλῶσσα ὑποκειμενική, ποῦ ὄχι μόνον ἐξημίωσε τὴ μορφή τοῦ ἔργου του, μὰ ἐμπόδισε καὶ τὴν πλατύτερη ἐκδήλωσίν του.

Τότε κι οἱ ποιητὲς τοῦ αἰῶνα μας θὰ εἶχαν ἀρκετὰ παραδείγματα σταθερὰ μπροστά τους ὥστε νὰ τ' ἀκολουθήσουν καὶ νὰ μὴν πέσουν οὔτε στὴ μία, οὔτε στὴν ἄλλην ὑπερβολή. Καὶ προπάντων θὰ εἶχαμε ἀπὸ καιρὸ πιά τὸν καθάριο, τὸν ἀκραιφνὴ Ἑλληνα ποιητὴ, ἀντὶ ὅλων τῶν ρωμιῶν ποιητῶν ποῦ ἔχομε ὡς τὰ σήμερά μὲ «τοὺς χρυσικοὺς καὶ τὰ ντουλάπια τῆς γαγιᾶς των».

Καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα; Θάταν καὶ αὐτὸ λυμένο ἀπὸ καιρό.

Συχνὰ συζητήσαμε λιγάκι ζωηρὰ μὲ τὸν ὑπέρκαλο ποιητὴ τῆς Ἱφιγενείας, γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα. Δὲν τὸν ἐννοοῦσα ὅταν καταφερόταν ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, γιατί τὴν ἴδια στιγμὴ ἐσιγύριζε καὶ τὴν ψευτοκαθαρεύουσα, χαρακτηρίζοντάς την ὡς κενὴ καὶ ἀνόνητη. Λοιπὸν τί ἤθελε καὶ τί ζητοῦσε; Τώρα ποῖα τὸ ἐννοῶ.

Ἦθελε μιὰ γλῶσσα ἀνώτερη ἀκόμα καὶ ἀπ' αὐτὴ τοῦ «Ἀπολλωνίου Ἀσματος» καὶ τῆς «Αἰολικῆς Ἀρπας». Μὲ ἄλλους λόγους ἐγύρευε τὸν ἀκραιφνὴ ἑλληνικὸ τόνο, ποῦ νὰ διακρίνεται πέρα καὶ πέρα καὶ ἀπ' τὸ βυζαντινὸ καὶ ἀπ' τὸ ρωμέικο καὶ ἀπ' τὸν ἀνατολίτικο καὶ ἀπ' τὸ μοντέρνο. Ἦ καὶ τὸ χειρότερο καὶ ἀπὸ τὸν ἀξιοδόκρυτα ἀνακατωμένον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς. Ἦθελε τέλος αὐτὸ ποῦ θέλω καὶ ἐγὼ σήμερα: Τὴν ἀληθινὴ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ.

(*) Ἀκρίτας. Ἔτος Α'. Τόμ. Α'. Σελ. 322.

Νά τί ἤθελε μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἐξηγήσει γιὰ τοῦ ἔλλειπαν τὰ παραδείγματα στὴ γλῶσσα μας. Ἄν ἐξοῦσε σήμερα θὰ τοῦ ἔλεγα ἀκούστε, cher Maître, τὴ γλῶσσα αὐτῶν τῶν στίχων γιὰ νὰ μοῦ πεῖτε :

Ὅταν παύει γιὰ λίγο τὴ σκέψη μου
νὰ μοῦ τρώει τῆς φροντίδας ὁ γύπας,
ὄνειρεύομαι πάλι ἓνα κάνιστρο
στολισμένο μὲ νιόκοφτα ρόδα.

Ἡ καλλίτερα ἐσένα στοχάζομαι,
Ναυσικᾶ, στὸ ἀκρογιάλι νὰ φτάνεις
καὶ τῆς θάλασσας ἡ αὔρα τὸν πέπλο σου
στὸ κορμί σου σὲ κῦμα ν' ἀλλάζει.

Ὅνειρεύομαι ἀκόμα ἓνα χάραμα
ἐαρινὸ στὴν κορφή τῆς Πεντέλης...
μιὰ ἐλευσίνα γιορτὴ... τὸ χαμόγελο
ἐνὸς ἥρωα σὲ κλίνη θανάτου.

Μιὰ στροφή ραψωδοῦ ἀπὸ τὸ ἥρεμο
τῆς σελήνης τὸ φῶς, καὶ ζωσμένον,
ἄχ, ἐσένα, περήφανε πόνε μου,
μὲ τῆς θείας ὁμορφιάς τὴ γλαμύδα. (*)

43

Εἶπα κάποτε πῶς ὁ Μορεᾶς εἶνε ἓνας θλιμένος Ἀνακρέοντας. Ἐνας Ἀνακρέοντας τοῦ δυστυχισμένου μας αἰῶνα.

Κι οἱ δύο τοὺς ἤθελαν νὰ τοὺς στολίζουν τὰ μαλλιά μὲ τριαντάφυλλα.

Τοῦ ἐνὸς τοῦ ἐπραγματοποιοῦσαν τὴν ἐπιθυμία οἱ σύγχρονοί του κι εἶταν εὐχαριστημένος.

Τοῦ ἄλλου τοῦ τὰ ἐστόλισαν κι αὐτοῦ μιὰ φορὰ : Ὅταν εἶταν ξαπλωμένος πιά στὸ φέρετρό του.

44

Ἐδῶ ἔχει τὴ θέση του ἓνα ποιημὰ μου ποῦ εἶχε γραφεῖ γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Ἀρπα» μὰ κάποιον ἄλλον ποῦ πῆρε τὴ θέση του :

ὦ Μορεᾶς ! πῶς πόνεσες ἐμπρὸς στὴν ἀσκημία
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς !
Μὰ γνώρισες ἀγέρωχος μέσ' ἀπὸ τὴν κακία
τοῦ κόσμου νὰ διαβεῖς.

Κι ἂν εἶδες τῶν εὐφρόσυνων τῶν εἰδυλλίων μονάχα
τὴν τραγικὴ μορφή,
εἶταν γιὰτὶ δὲ στόλισε κανεὶς μὲ ρόδα τάχα
τὴ θεία σου κεφαλὴ ;

45

Κάποιος (νέος θὰ εἶνε) ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μοῦ ἔστειλε στίχους του, δῆθεν, μὲ τὴν παράκληση νὰ ρίξω μιὰ ματιά κι ἂν τοὺς κρίνω καλοὺς νὰ τοὺς στείλω νὰ δημοσιευθῶν στὴ «Νέα Ζωή» ἢ στὰ «Γράμματα» μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἄλφα». Νά οἱ στίχοι :

ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

Ἦλθαν οἱ Πέρσαι, μὰ δὲν πέτυχαν
κανένα ἀπὸ τὰ δύο σχέδιά των.

(*) «Ἀπολλώνιον Ἀσμα», Βιβλίον Δ'. XV.

Γιατί τοὺς Ἀθηναίους δὲν ἐνίκησαν
 καὶ ἀπὸ τὰ δωρικὰ μνημεῖα ποῦ γκρεμίσαν,
 ὁ Περικλῆς τὸν Παρθενῶνα ἀνέγειρε
 μὲ μιὰ μεγαλοπρέπεια θαυμαστότερη ἀπὸ πρὶν.
 Ἔτσι ποῦ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔλεγε
 πῶς θάθελε στὰς Θήβας «νὰ τὰ μεταφέρῃ αὐτά»
 τῶν Ἀθηνῶν τὴν δόξαν αἰνιττόμενος.
 Διότι ὁ Ἐπαμεινώνδα ἀγαθὴ,
 δὲν γνώριζες — καὶ σὲ δικαιολογῶ —
 ὅτι «αὐτά» ποσῶς δὲν μεταφέρονται
 ἀλλὰ ὡς ἄνθη εἰς ἓνα τόπον φύονται
 καὶ ἐκεῖ μένουν καὶ ἀνθίζουν αἰωνίως.

Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἁμαρτία μου δὲν τοὺς ἔστειλα· γιατί φοβήθηκα μήπως παίζεται αὐτοῦ
 καμμιὰ φάρσα καὶ δώσω ἀφορμὴ νὰ γελάσουν σὲ βάρος μου. Ἀλλιῶς πῶς ἐξηγείται νὰ
 μοῦ στείλει ὁ κ. Ἀλφα ἐμένα ἐδῶ γιὰ νὰ τὸ ξαναστείλω ἐκεῖ... Πολὺ περίπλοκη ἱστορία.
 Ἄλλωστε οἱ στίχοι αὐτοί, ἀπ' τὰ προτερήματά τους καὶ τὰ ἐλαττώματά τους, δείχνουν τοῦ-
 λάχιστον πῶς εἶνε τοῦ κ. Καβάφη καὶ μάλιστα ἀπ' τοὺς καλλίτερούς του. Ὑποπτεύομαι λοι-
 πὸν πῶς κάποιος φίλος τοῦ ποιητῆ τοῦ «Ἐνας γέρος» τοῦ ὑπεξαίρεσε τὸ ποιήμα του αὐτὸ καὶ
 μοῦ τὸ ἔστειλε, σκεδιάζοντας καμμιὰ φάρσα, ἀθῶα βέβαια.

Ἄς κοιτάξῃ ὁ κ. Καβάφης τὰ χαρτιά του καὶ θὰ ἰδεῖ πῶς τοῦ λείπει τὸ παραπάνω
 ποιήμα του. Εἶμαι βέβαιος.

46

Καὶ μιὰ γλωσσικὴ παρατήρηση :

Οἱ γλωσσολόγοι τῆς δημοτικῆς ἐξοστράκισαν πολλὰς λέξεις ἀπ' τὴ νέα μας γλῶσσα
 καὶ μαζί μὲ ἄλλες καὶ τὸ «ὁποῖος» ποῦ ἀντικατάστησαν μὲ τὸ ποῦ. Μὰ τὸ «ποῦ» ἔχει
 ἀντικαταστήσει πολλὰ πράγματα καὶ ἔτσι ἀναγκασόμαστε νὰ διαβάζομε Ἑλληνικὰ σὰν αὐτά :

«Τὸ εἶναι καὶ ἡ ἐνεργητικότητα δὲν διασκορπίζονται πιά σὲ μονάδες ποῦ τὶς χωρίζει
 » κάτι σὰν κενό, τὸ ἄτομο, αὐτὴ ἡ ἀκαμπτὴ περίμετρος ποῦ θὰ καθιστοῦσε ἀδύνατο αὐτὸ
 » ποῦ, ἀπὸ καιρὸ, ἔχομε ὀνομάσῃ ⁽¹⁾ κ.τ.λ.»

«Στὸ σπῆτι ποῦ ἐγεννήθηκεν ἡ ἀτιμόσφαιρα ἦταν ἐβνοηκότατη γιὰ τὸ βλάστημα τοῦ
 » σπόρου τῆς ψυχῆς του, γιατί καὶ ὁ πατέρας του ὁ Ἰγνάτιος εἶχε γράψῃ στίχους καὶ ὁ
 » Μέμνονας καὶ ὁ ἄλλος ἀδελφός του, ὁ Ἀντρέας, ποῦ μάλιστα καὶ ἀφτὸς κατάγινε συστηματικὰ
 » μὲ τὴν ποίησι, χωρὶς ὥς τὴν ὥρα νὰ μᾶς δείξῃ κάτι ἄξιο προσοχῆς, καὶ ἄλλοι ποῦ σύχνα-
 » ζαν στὸ πῆτι του ἔγραφαν στίχους, καὶ οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς κουβέντες ποῦ ἐκεῖ
 » ἐγινότανε, γιὰ τὴν φιλολογία καὶ τὴν τέχνην εἶτανε».

Κόβεται ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ διαβάσῃ τέτοια φράση.

Καὶ παρακάτω συνέχεια :

«Μ' ἄλλα λόγια, τὸ σπῆτι ποῦ ἐγεννήθηκεν ὁ Σ. Μαρτζώκης, ἦταν ἓνα εἶδος ζωντανοῦ
 » σχολιοῦ, χωρὶς τὶς νεκρὶδες τοῦ σχολαστικοῦ δασκαλισμοῦ, καὶ ποῦ γιὰ σχολάρχην εἶχε
 » τὸ φιλελέφερο καὶ σοφὸν Ἰγνάτιο, ποῦ ἀπὸ θιασασμὸ τὸν ἀποκαλοῦσαν κινήτὸν πανε-
 » πιστήμιον.» ⁽²⁾

Κι αὐτὸ ποῦ γίνεται στὴν πρόζα, γίνεται καὶ στὸ στίχο σὲ λιγότερο βαθμὸ βέβαια.
 Μοῦ φαίνεται πῶς ἡ γλῶσσα μας δὲ θὰ ἐχάλαζεν ἂν κρατοῦσε καὶ τὸ ποῦ καὶ τὸ ὅπου
 καὶ τὸ ὁποῖος γιὰ νὰ τὰ συναλλάξῃ ὅπως στὸ εὐγενικὸ ὠδάριο τοῦ Κουλούμπη :

Μητέρα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὁποία

47

Ἡ Μελέτη τοῦ κ. Σπαταλά γιὰ τὸ Μαρτζώκη ⁽²⁾ ἀρκετὰ μελετημένη. Μᾶς ἐξωγράφισε
 τὸν ἄνθρωπο ποῦ εἶχε τόσες εὐγένειες ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τόση δυστυχία· μᾶς ἔδωσε πληθὺς

⁽¹⁾ Ν. Τσιγαδᾶς : Γράμματα : Γεννάρης - Ἰούλιος 1918. Σελ. 631.

⁽²⁾ Γ. Σπαταλᾶς : Γράμματα : Φύλλ. 31-36 Τόμ. Γ'. Σελ. 515.

πιστῶν βιογραφικῶν σημειώσεων, μᾶς ὁδήγησε στὸ περιβάλλον ὅπου ἔζησε καὶ μᾶς ἀνάλυσε τὸ ἔργο τοῦ ποιητή. Καὶ μολοντί θάθελα νᾶβλεπα τὸ νέο κριτικὸ νὰ ἐπιμένει πολὺ περισσότερο στὸ μέρος ἐκείνου τοῦ ἔργου τοῦ ποιητή, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθηκεν ἀπὸ καθαρώτερη ἐπίδραση, — μιλῶ γιὰ τοὺς «Βαρβάρους τοῦ Στίχου» — δὲν πειράζει. Ἡ μελέτη του θὰ εἶνε γιὰ πολλὸν καιρὸ, ἢ πὺδ τελειωτικὴ ἀπὸ ὅλες ὅσες ἐγράφηκαν ὡς τὰ τώρα γιὰ τὸν καημένον τὸ Στέφανον καὶ θᾶχει πάντα στὸ ἐνεργητικὸ του, θὰ εἶνε πρὸς τιμὴν του, πῶς ἀσχολήθηκε μ' ἕναν ἀληθινὸ ποιητὴ, ποῦ οἱ ὁπαδοὶ τῆς μόδας εἶχαν περιφρονήσει καὶ παρασιωπήσει.

Ἀλλά, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Σπαταλά, εἶνε ἀπελπιστικὰ ἀκαλλαισθητῆ. Γιὰ ἕναν ποῦ διαβάσει καὶ μεταφράσει Πετρόρχη καὶ Φώσκολο, αὐτὸ δὲν ταιριάζει καθόλου. Ἐκεῖνα του τὰ ἀδικαιολόγητα ἔφταξαν (ἔφτασαν) λυπιέται (λυπᾶται) θιαμαστής (θαυμαστής) καὶ τόσα ἄλλα παρόμοια καὶ χειρότερα συκοφαντοῦν τὴν ὥραϊαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Αὐτὰ πᾶ δὲν εἶνε «οὔτε τῶν χρυσικῶν οὔτε τῆς ντουλάπας τῆς γιαιγῆς του» εἶνε τοῦ δασκάλου του Θεοτόκη, καὶ δὲν κάνουν οὔτε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ξαφνικοῦ.

48

Ἐδιάβασα μεγάλο τόμο, ἀπὸ τριακόσιες σελίδες καὶ ἀφοῦ τὸν ἔκλεισα ἄρχισε νὰ μικραίνει, νὰ μικραίνει στὸ νοῦ μου, ὡς ποῦ ἔγινε μιὰ σελίδα. Ἐδιάβασα καὶ ἕναν ἄλλο μικρόν, ὀλιγοσέλιδον, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔκλεισα, ἄρχισε νὰ μεγαλώνει, νὰ μεγαλώνει στὸ νοῦ μου ὡς ποῦ ἔγινε τόμος μὲ σελίδες ἀμέτρητες.

49

Ἀπ' τὸν καιρὸ, ποῦ οἱ Γερμανοὶ εἶδαν πῶς καὶ οἱ ἄλλοι μποροῦν νὰ γίνουν ὑπεράνθρωποι, μὲ τὴν ἴδια καὶ μεγαλειτέρη μάλιστα εὐκολία, ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν πῶς ὁ Θεὸς τῶν τοῦς ἐκοροΐδωσεν.

50

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὅλοι ἐβάλθηκαν νὰ γίνουν ὑπεράνθρωποι, ὁ ἄνθρωπος ἐπῆρε τὴν παλιά του ἀξία.

51

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἐπλήθυναν οἱ ὑπεράνθρωποι στὴ γῆ, ἐκατάντησαν καὶ αὐτοὶ ἀγελοῦσα.

52

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὅλοι ἔγιναν ὁπαδοὶ καὶ κακοὶ κοπίστες τοῦ Νίτσε, ὁ ἀληθινὸς ποιητὴς ἐνοσταλγήθη.

(1916 - 1918)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΑΠΟ "ΤΑ ΡΟΥΜΠΑΓΙΑ"

ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Κάτου ἀπὸ δέντρο μὲ γλυκὸ ψωμάκι, μὲ παλιὸ κρασί,
μὲ κάποιο ἀγαπημένο μου βιβλίον καὶ μ' ἑσένα
νὰ τραγουδᾷς στὸ πλάϊ μου μὲ τὴν ὥραϊά σου φωνή,
ἡ ἔρημιὰ παραδέισο σωστή θᾶνε γιὰ μένα.

Τὸ μέσα, τὸ ἔξω, ἀλλοίμονο, τὰ ὕψη καὶ τὰ κάτω,
ὅλα παιχνίδι μαγικοῦ δὲν εἶνε φαναριοῦ;
Ὁ ἥλιος εἶνε τὸ κερὶ καὶ ἐμεῖς ὁλόγυρά του
ὡσαν σκιεὶς γυρίζουμε ὀνειρικοῦ θλιβεροῦ.